

הערות לסדר היום

אחרי קץ כל הקיצים לא הקיץ עליו הקץ: סוגיית מירון, גורי ואפיקי המימון ה"עדכניים" של ספרותנו

אני מבקש לחזור ולעסוק בסוגיה בה טיפלתי לא מעט. מה שעלול לעורר חשד של היטפלות או גמר חשבון – למרות שמעולם לא היה לי שיג ושיח כלשהו עם דן מירון – לא בהקשר אישי ולא בהקשר פומבי. גם כאן אמורים להכריע שני היבטים: מידת הנזק שגרם וגורם דן מירון לספרות העברית הנוכחית, וליתר דיוק, שאריותיה העלובות, והיבט שני, מכריע לא פחות, הוא עצם העובדה שלא נותר מי שיקיים גמר חשבון עם האיש המייצג את הפוזיציה ההרסנית והדורסנית ביותר ב"תולדותיה" של ספרותנו, וליתר דיוק, פוסט-ספרותנו (תהא המשמעות של המושג אשר תהא), וזאת, כמובן, בלא להפחית כהוא זה מן הברק המשכילי, היכולת הרטורית, הידע הממוקד במהלכיה ומוצאיה של ספרותנו וספרות היידיש, וידע חלקי, ספוראדי, אמנם לא בטל-בשישים, בספרות כללית, ואולי דווקא בשל כך ראוי לנו שנחזור ונדון במלוא מידת החומרה והרצינות במעשיה ומחדליה של פרסונה זו, וזאת לאור כמה גילויים חדשים של מעש ציבורי שמחולל מירון "אגב אורחא" וכמין לוואי לנוכחותו המעטה והספוראדית בארצנו.

במאמר מוסגר, ובלא שום ניסיון לרדת למישורים של "אד הומינם", נדיר מאוד שיקום אדם המצטיין גם ביכולת מיקוד וגם בידע נרחב וגם בסבלנות של ברזל, בעוצמה רטורית ובכרטיס טווחים כללי בלתי מוגבל; פרסונה מסוג זה יכולה הייתה להכריע את גורל הספרות העברית העכשווית לשבט או לחסד. אולי לא כביאליק בדורו או כאלתרמן בדורו, אך ודאי כנתן זך בדורו (אגב, מירון תפקד כסוכן משני של הפואטיקה שהשליט כאן נתן זך, גם ובעיקר כשכתב על אלתרמן ובני דורו).

כבר בעשור האחרון של המאה הקודמת היינו עדים לסרות טעם וקביעות משונות מטעמו של מירון, בעיקר כשנטפל לפרסונות משניות בתכלית וציפה אותן בזהב פרוויים רטורי-למדני (מירון איזקסון, אגני משעול) בלא שיקדם הדבר את מעמדם של אלה שהוא זה – בשני המקרים מדובר, ללא צל של ספק בקורפוס שירי בינוני במקרה הטוב וקלוש ואנמי במקרה הפחות טוב (בקהילייה הספרותית או מה שנשאר ממנה הועמדה השאלה האם הומר כאן זהב בכסף, אבל השאלה הזאת היא אולי משנית). חמור במיוחד היה העיסוק בליריקה האסקפיסטית והאורנמנטאלית של אגני משעול – אבל גם על כך כבר כתבתי באופן נרחב ומפורט. לעניינינו חשוב שמגמות אלה של דרדור הדיון וניסיון קידומן של פרסונות חסרות כל ערך וחשיבות נמשכו בכל עוז גם במאה הנוכחית בסוגיית הכתרתו של דורי מנור למלך המשוררים של העידן הנוכחי, או לפחות, למעמד נסיך הכתר בשירה שכל מלכיה עברו מן העולם וממילא כל ממזר כאן היום מלך. אמנם, סוגיית השירה וה"פואטיקה" של דורי מנור סבוכה קצת יותר, משום מאפייניה המגדריים הבוטים (ומשום שכל בדיקה הופכת להיות חשודה מראש וטעונה הומוארוטיות שלילית) ומשום היומרה שלו לעצב פואטיקה נגדית לזו של נתן זך. לא אסתיר את דעתי ששירתו של דורי מנור נקראת כגורעים בתרגומיו ותרגומיו כגורעים שבשיריו – אבל אנו עוסקים כאן בדין מירון ולא בדורי מנור, לעניינינו חשובות שאלות חיצוניות להערכה ביקורתית זו או אחרת: האם מעמדו של דורי מנור היום זהה למעמדו ולמצבו הפואטי של אלתרמן אחרי "כוכבים בחוץ" או של שלונסקי אחרי "אבני בוהו"? של יזהר אחרי "אפרים חוזר לאספסת"? דומה שהתשובה היא שלילית. אבל דורי מנור וה"פואטיקה" שלו אינה העניין כאן, וכאמור כל מעקב אחרי מירון בעשורים האחרונים יוביל למסקנה שמרכיב השרירותיות, הביזאריות וגחמות הטעם הבלתי צפויות שלו מאכלות כל חלקה טובה. גם עיסוקו המרכזי בעשור האחרון (שלום עליכם) על בסיס תפישות פרוידיאניות פרילימינאריות כ'חומרה' ופוסטמודרניות כ'תוכנה' מעלה שאלות לא פשוטות – ככלות הכול, שלום עליכם אינו בורגנית זערורית מהמרחב הכפרי ששיריה (ולמען האמת – היא עצמה) עשויים מנייר אוריגאמי דקיק שניתן, בשרירות לב וללא צער, להפריח לעננים או לדרוס במחי גחמה; שלום עליכם הוא אולי הסופר המרכזי ביותר בספרות היידיש לדרוותיה, וכל מבקר או חוקר העוסק בו אמור לתת כבוד

לקונטקסט ולהקשר התקופתי והדורי בו פעל. עדכון פוסט מודרני ו'פרוידיאני' פרוץ מתוך כוונה לעשות את שלום עליכם "רלוואנטי" לתקופתנו אנו פועל למשבתו של שלום עליכם. ובכל זאת, לא ראינו ולו כזית המשך לעניין הממוקד בשלום עליכם בעשור האחרון, וכמו עם עגנון, ביאליק, אלתרמן (כשהמדובר בטקסטים שלא הולחנו), העניין הציבורי והספרותי נותר אפסי. הליך ה"מודרניזאציה" (היינו, הפוסט מודרניזאציה) של הסופר הגדול לא תרם כהוא זה להבנתו או להחדרתו ל'מחזור הדם' של הספרות במקומותינו. ויורשה לי להניח שגם מיטב תלמידיו של מירון באוניברסיטת קולומביה המעטירה מתבוננים בו ובשלום עליכם העדכני כתרנגולים בבני אדם. קרוב לוודאי ששוב, הבולטות שביקש להשיג דן מירון כ"אינטרפרטטור" של שלום עליכם נועדה בראש וראשונה לצורך הבלטה עצמית כחוקר וכמבקר שהתעדכן עד גמירא (ולמרות גילו המאוחר) בשיח הפוסט מודרני – וגם זאת לפחות ארבעים שנה לא חר שהפוסט מודרניזם צף על פני השטח והחל מאכל את ה"תודעה" של המערב כמין וירוס אימתני שהכה לבסוף בדן מירון שהצטיין, לאורך רוב שנותיו, בשמרנות זהירה וממותנת של מי ששרר בממסדים ספרותיים רבים ועצר, בגופו ממש, כל ניסיון חשיבה עדכני שאיים על ה"הגמוניה" האקדמית שלו ושל רעו הפחות טוב ממנו, גרשון שקד. והלא סביר היה לצפות שמירון, שעזב למעשה את הארץ והתבצר באוניברסיטת קולומביה יניח לנפשה של הספרות העברית הגוססת לה כאן לאיטה, כמי שהצהיר, בגלוי ובסמוי, שהוא מעתיק דגש מספרות עברית למה שמכונה "ספרות היהודים" שערכה רב באלף מונים מזו של הספרות העברית. כמובן, מירון יכול לנהוג כחפצו, אבל ספרותנו במצבה הנוכחי אינה זקוקה לסיועו של מירון כדי להתבזות ולהפוך למשל ולשנינה, ללעג ההמון ולהביא לנקיעת הנפש של טובים ורבים שאינם משויכים לרובד האספסופי, כשגרועה מכל אלה – האדישות הממיתה האופפת אותה מלגו ומלבר. כמובן, אין על ספרותנו אלא להאשים את עצמה, שביקשה לתחר בתוך תרבות הפנאי האספסופית וזו שקלה לה כמידתה. ובמצבה הנוכחי, מעשי מירון משולים לריקוד על הגווייה ועל הדם גם יחד. למעשה, נטש מירון את הממסדים הספרותיים כאן בארץ רק לאחר שהללו קרסו כמעט עד גמירא ונזקק לעדכון חזות רק משעבר (בתחילת העשור הקודם) לקורפוס האקדמי בארצות הברית, מקום בו הוא מטיף ספרות יידיש לסטודנטים ששפת

הידידיש לא הייתה אף שפת הסבא-רבא שלהם, והללו באמת זקוקים למכאניזם הפוסט מודרניסטי כדי להתמודד, כביכול, עם הרצף השלום-עליכמי כחלק מהמכניזם של פירוק ההגמוניות והפיכתו לסמל עילאי של הפירוק הנ"ל. לשון אחר: לפחות במקום שמשלם למירון שכר טוב, נעלמות כל הגחמות ומירון מתיישר כחייל במסדר על פי המטריקס הפוסט-מודרניסטי השולט באקדמיות בארה"ב. את גחמות הטעם הביזארי והניסיון החוזר ונשנה להפוך, ראשן למטה וזנבן למעלה, את ההירארכיות של הספרות הישראלית העכשווית (שממילא בטל תקפן ומעמדן, משום שאינן מייצגות עוד שום מאבק דינמי, אלא קיפאון שמקורו בהיעדר כל עניין) הוא מותר לביקוריו הספוראדיים בארץ. על רקע זה של הריסות, הכתרתם של מירון איזקסון, דורי מנור או אגי משעול ל"עתודים" וראשי הדברים של השירה העברית היא חסרת פשר או אפקט (גם משום שמדובר במשוררים אסקפיסטים המתגדרים, ברוב המקרים, בשירה אינטימית ואישית כמעט לחלוטין שטווח הזיקות שלה מגיע עד האדנית המקשטת את מרפסת המטבח, או בזעקה חודרת כליות ולב לצעירי האומה להרחיב את ניסיונם הארוטי ולהחילו גם על בני מינם הם). לשון אחר: מירון מוצא במרחב הממוטט של הספרות הנוכחית מקום להשתולל ולהתפרע בו. מאיזו זווית שלא נתבונן, ניסיונות ההכתרה של משוררים מינוריים אלה או אחרים למלכי פסטיבל השוטים הכפרי והמיוגע הקרוי "ספרות ישראלית", בעידודו וביסודו של מירון, הוא בחינת מה שמכונה "מעשה מגונה", או "מעשה סדום" (אם לא נקרופיליה), ברוח שירתו העדכנית והנרקיסית של דורי מנור. נותר, ברשותכם, על ה"טיפול" המירוני בשירתו ה"עדכנית" של חיים גורי – משורר שמירון עצמו, לאורך כל השנים עד סתיו 2013, בז לו מעומק ליבו, הטיל ספק עמוק ומוכן מאיליו במניעיו ובמסכת המשורר-הנביא המתחבט והמתייסר שגורי אימץ לעצמו תוך שהוא מזדחל אילך ואילך במסדרונות השלטון בתורת מוציא ומביא כמין גיחזי נלעג, מחצין ארשת מיוסרת מתחבטת בעודו טומן עמוק בכיסו את ההטבות הממילאיות וה"מובנות מאליהן" שהשלטון מעניק לנער הנביאים מוכה הצרעת הרוחנית (ערב "שיריו" ופזמוניו שהופק לא מכבר בשיתוף תזמורת סימפונית מלאה ותריסר זמרות ושחקנים בעלות של מיליונים רבים שקוצצו באורח מזהיר מתקציבי התרבות הכללית, מלמד מה חזות לה לכיכר הכסף וחליפות הבגדים שהוציא היניק הנבואי מחזאלה הארמית,

שרת התרבות הבהמית, ככתוב). אין לנו כאן כל עניין להפך ב"מעשיו" הפואטיים ובמחדליו של מי שאינו יותר מזקן שוטה ורודף כבוד שכל ימיו הקפיד שהפרוסה תיפול בכפו והחמאה למעלה (דיברה התורה בלשון בני אדם) נמסה בלי הרף על ראשו.

שוב, העניין הציבורי בכל זה (ובשירה בפרט) הוא אפסי, וודאי המאמר בן חמשת ההמשכים בו מוצא מירון פתאום נקודות זכות רבות בשירתו של גור הנביאים המקשיש ("תרבות וספרות", הארץ, ספטמבר 2013) ובפוזיציות הגיחזי המתפנקת, אינו רלוואנטי, אלא כסמן דרך לשיטיון הערכי שאחז בחוקר הספרות הדגול. מירון רשאי, כמובן, לשנות את דעתו על גורי ולהפכה בטנה למעלה וגבה מלמטה, אבל אנו הקוראים שזיכרונם עמם רשאים לתהות, לחפש בדל של הסבר למהפך ההערכתי (והערכי) המופלא המתרחש מול עינינו. אני מבקש לסיים הערה מתארכת זו בעניין פעוט למראית עין, אבל להערכתי הוא החמור ביותר מכל היבט ערכי: בשנים האחרונות הפך דן מירון לעורכה הראשי של סדרת ספרים – ש"מסונפת" להוצאה שייסדה רשת 'סטימצקי' – שאינה אלא עוד ניסיון לזכות בכספם של גרפומאנים עלובי נפש שתחת כישרון, עבודה קשה ומתסכלת, התמודדות ממשית עם המרחב הספרותי וכו', יש בידם כמה עשרות אלפי שקלים שתמורתם יעבור כתב היד שלהם "עריכה", יודפס ויוצג על מדף צדדי ברשת 'סטימצקי'. בכך אולי אין שוני רב בין רשת הממכר לבין בתי הוצאה רבים הממסחרים את הספרות "הפוך", היינו, בהיפוך קומי של הנתונים והנסיבות: במקום שבו הושכחה (ובצדק מוחלט) רגלו של קורא שיממן את הספרות "שלנו" – יממנו הסופרים, וברווחה, היינו, ברווח גדול ועצום לבית ההוצאה, את הספרות "שלהם". מירון חתום על התפתחות נוספת, פאנטאסמאגורית, של העניין: מדוע לא נניח כולנו, ודן מירון בכלל זה, שגם טייקונים או זעיר טייקונים, או סתם בורגנות שהתעשרה כהוגן – כולל הללו ששילשו את הונם בעליית המחירים הספסרית של הדיור בארצנו, יחפצו לעטות את אדרת "הצופה לבית ישראל"? הללו יזכו, תמורת מחיר כפול ומפולפל, לטיפול ספרותי "מקצועי" ולשדרוג מקצועי לעילא של "כתב היד" ולברכתו והמלצתו של פרופסור דן מירון על הכריכה (הוא עצמו מכנה את הגילויים החדשים האלה של פרוזה עברית מצד הצופים העדכניים לבית ישראל שצפו, מעיקרו של דבר, את עליית מחירי הנדל"ן וחשיבות השירות המסופק

לטייקונים, בשם הגרנדיוזי "סיפורת קדם קאנונית". באמת, אין רצפה!
לכותב שורות אלה היה הכבוד לעיין בספריהם של שלושה הנכללים
בקורפוס הקדוש הזה (יפתח אלוני, ארכיטקט ובעל חברות בניין, עוזי ז"ק,
משפטן וחבר דירקטוריון של "חברות ציבוריות ופרטיות", ואורי רום, בעל
מרפאת שיניים). בניגוד לפלבאים של סטימצקי, שספריהם ראויים אולי
למידת הרחמים בגין הרמייה העצמית, היומרה והעיוורון האופפת אותם
והמנוצלת באורח סדרתי על ידי בתי ההוצאה, ספריהם של עוזי ז"ק, יפתח
אלוני ואורי רום אינם ראויים אף למאכל בהמה. אין ניסים גם כאן. הגסות
הבהמית והזוללנית של משרתי הטייקונים והנדל"ניסטים ניכרת בכל שורה
ובכל "דימוי" בספריהם. זוהי קביעה גורפת, אין יוצא מן הכלל כאן. אין
אף שורה אחת בספריהם החורגת, ולו כמר מדלי, מאפיון זה. כותב שורות
אלה אינו יודע אם מירון רשום ברשימת הנהנין מן הבונוסים הכלכליים של
"אפיק" ואם לאו, ולא זה העניין. כותב שורות אלה אף אינו יודע מה גובה
שכר הדירה שמשלמת מאדאם של בית קלון תל אביבי לבעל הבית ומה
מחיר שתיקת השכנים; אני רק יכול לקבוע שבמעשיו אלה משתווה מעמדו
הערכי של מירון לזה של השכנים, בעל הבית או המאדאם – כטוב
בעיניכם.

(מיאו ! מיאו ! ילל חתול עלוב זרובית מול צלוחית חלב ריקה)